

Verwachting en geboorte

Gedachten voor advent en kersttijd

Augustinus aan het woord

Aurelius Augustinus (354-430) leefde in Noord-Afrika. Grote verdiensten heeft hij gehad als inspirerend middelpunt van gelijkgezinden, met wie hij samen een hechte gemeenschap vormde, en als pastor en bisschop in de veelkleurige kerk rondom de Middellandse Zee. Dankzij de vele teksten die van hem bewaard zijn gebleven, is het ook voor ons mogelijk nader met hem kennis te maken.

De Augustijnse Beweging wil met de reeks Augustinus aan het woord ertoe bijdragen om zijn gedachten toegankelijker te maken voor een breed publiek. Deze aflevering bevat een aantal teksten van Augustinus en is afgestemd op de advent en kersttijd.

Rond het jaar 400 kende men nog geen aparte adventsperiode. Toch spreekt Augustinus regelmatig over verwachtingen die de naderende komst en viering van het kerstfeest bij ons oproepen.

We hopen dat de fragmenten lezers treffen en dat het gedachtegoed van Augustinus velen aanspreekt. Hij heeft zijn licht laten schijnen over een veelvoud aan onderwerpen. Het is de moeite waard daarvan kennis te nemen.

Jozef, de rechtvaardige

In het evangelie staat geschreven: 'Zijn moeder Maria was verloofd met Jozef en voordat zij bij elkaar gingen wonen, bleek zij zwanger te zijn van de Heilige Geest. Omdat Jozef, haar man, een rechtvaardige was en haar niet in opspraak wilde brengen, kwam hij op de gedachte om in stilte van haar te scheiden.'

Hij wist dus dat zij niet zwanger was van hém en als gevolg daarvan dacht hij dat zij hem ontrouw was geweest. (...) Jozef was ontzet, hij was per slot van rekening haar man, maar omdat hij een rechtvaardige was, begon hij niet tegen haar op te spelen. Want aan deze man wordt zo'n rechtvaardigheid toegeschreven, dat hij weliswaar geen ontrouwe vrouw wilde hebben, maar haar ook niet aan een openbare bestraffing wilde blootstellen. Hij wilde haar dus niet alleen niet bestraffen, maar ook niet te schande maken. Wat een oprechte rechtvaardigheid is dat! Het was niet uit verlangen naar haar lichaam dat hij haar wilde ontzien – velen ontzien hun ontrouwe vrouw immers uit verlangen daarnaar; sterker nog, om samen met die vrouw hun lichamelijke begeerte te bevredigen, willen ze haar bij zich houden, ook al is ze hem ontrouw. Maar deze rechtvaardige man wil zijn vrouw niet bij zich houden. Het is dus niet om haar lichaam dat hij van haar houdt. Toch wil hij haar ook niet aan bestraffing blootstellen. Hij ontziet haar dus uit medelijden. Wat is die man rechtvaardig! Hij houdt zijn ontrouwe vrouw niet bij zich en hij wekt ook niet de indruk haar te ontzien uit lichamelijke begeerte. En toch bestraft hij haar niet en maakt haar ook niet te schande. Die man is dus volkomen terecht uitgekozen tot getuige van de maagdelijkheid van zijn vrouw. Door menselijke zwakheid was Jozef van zijn stuk gebracht, door goddelijk gezag is hij gesterkt.

(Sermo 51,9)

Maria: waarheid in haar geest, mens in haar schoot

Wat de heilige maagd Maria betreft, wil ik – als het over zonden gaat – omwille van Christus' eer de kwestie zelfs niet eens gesteld zien! We kunnen toch immers niet weten hoeveel méér aan genade haar gegeven is om in elk opzicht de zonde te overwinnen. Zij mocht immers Hem ontvangen en ter wereld brengen van wie vaststaat dat Hij geen enkele zonde deed. Stel dat we – met uitzondering dan van de heilige maagd – stel dat we alle heilige mannen en vrouwen die hier geleefd hebben, bijeen konden brengen en hen de vraag konden voorleggen of zij zonder zonden waren: wat denkt u dat zij zouden antwoorden? Zouden ze niet als met één stem roepen: 'Als we zeggen dat we zonder zonden zijn, dan misleiden we onszelf en is de waarheid niet in ons'?

De maagd Maria heeft in alles de wil van de Vader volbracht, en wel omdat ze in volledige overgave geloofd heeft en dankzij dit geloof Christus ontvangen heeft. Maria, uitgekozen als degene uit wie ons heil als mens geboren zou worden; Maria, door Christus geschapen voordat Hij in haar geschapen werd. Inderdaad, ze heeft de wil van de Vader volledig volbracht. Daarom ook betekent het voor Maria méér om leerlinge van Christus te zijn dan om moeder van Hem geweest te zijn.

Ja, inderdaad, gelukkig wie het Woord van God horen en het bewaren. Ook Maria was gelukkig, omdat ze het Woord van God aanhoorde en ernaar leefde. En ze was dat intenser omdat ze het Woord van God geloofde dan omdat zij God ontving in haar schoot. Inniger bewaarde zij de waarheid in haar geest dan de mens in haar schoot. En méér is wat in de geest dan wat in de schoot gedragen wordt!

Heilig is Maria, gelukkig is Maria, maar méér nog dan zij is dit de kerk. Waarom? Omdat Maria een lid is van de kerk, weliswaar een heilig lid, een voortreffelijk en boven allen verheven lid, maar toch een lid van dat lichaam.

En het lichaam als geheel is meer dan een enkel lid. Hoofd is de Heer, Hoofd en lichaam samen vormen de gehele Christus. Wat moet ik verder nog zeggen? Een goddelijk Hoofd hebben we, God is ons Hoofd.

(De natura et gratia 42)

De dag uit de dag: de Zoon uit de Vader

De dag die elke dag maakte, heeft deze dag voor ons geheiligd. Over deze dag zingt de psalm: 'Zing nu de Heer een nieuw lied, zing de Heer aarde alom; zing de Heer, zegen zijn naam, verkondig de dag uit de dag, zijn heil.' Wie anders is deze dag uit de dag dan de Zoon uit de Vader, licht uit licht? Die andere dag echter, de verwekker van de dag die vandaag uit de maagd geboren werd, de andere dag kent opgang noch ondergang. God de Vader noem ik de dag. Want Jezus zou niet de dag uit de dag zijn, als ook de Vader niet de dag was.

Wat is dag anders dan licht? Niet het licht voor de ogen van het lichaam, niet het licht dat mensen en dieren met elkaar gemeen hebben, maar het licht dat voor de engelen straalt, het licht dat de harten zuivert wanneer we ernaar kijken. Voorbij gaat immers deze nacht waarin wij nu leven, waarin voor ons de Schriften als lichten ontstoken worden. En komen zal waarover in een andere psalm gezongen wordt: 'In de morgen zal ik bij U zijn en U aanschouwen.'

Deze dag dan, het Woord van God, de dag die voor de engelen straalt en die schijnt in het vaderland – waarvan wij verre zijn in den vreemde – deze dag heeft zich met het vlees bekleed en is geboren uit de maagd Maria. Op wonderbaarlijke wijze is Hij geboren! Wat is wonderbaarlijker dan een maagdelijke bevalling? Zij werd zwanger en is maagd. Zij baart en is maagd. Uit de vrouw die Hij heeft geschapen is Hij dus geschapen. Hij schonk haar vruchtbaarheid en liet haar maagdelijkheid ongeschonden.

(Sermo 189,1)

De geboorte van een mens: zie het krijten!

Wat een verheffing van de mens en wat voor vernedering van God ging daaraan vooraf! Vernedering die eraan voorafging? Wij waren sterfelijk, wij voelden de last van de zonden, wij droegen onze straf. Elke mens begint bij de geboorte met ellende. Daar hoeft u geen ziener voor te zijn. Kijk maar eens naar de geboorte van een kind en zie het krijten.

Als die vernedering van God op aarde groot was, dan rijst de vraag: wat voor verheffing heeft zo onverwacht plaatsgevonden? De waarheid wast op uit de aarde. De waarheid, Christus, heeft alles geschapen en is geschapen te midden van al het andere. Hij maakte de dag en kwam in de dag. Hij was er vóór de tijden en betrad de tijden. Christus, de Heer, is zonder begin eeuwig bij de Vader. En toch moet u naar de betekenis van de dag van vandaag zoeken. Het is een geboortedag. Van wie? Van de Heer. Heeft Hij dan een geboortedag? Ja, die heeft Hij. Het Woord in het begin, God bij God, heeft een geboortedag? Ja! Als Hij geen menselijke geboorte zou hebben, dan zou het buiten ons bereik liggen in God herboren te worden. Hij is geboren opdat wij opnieuw geboren zouden worden. (...)

Laat daarom Christus' barmhartigheid in onze harten gestalte krijgen. Zijn moeder droeg Hem in haar schoot, laten wij Hem in ons hart dragen. De maagd is door de vleeswording van Christus bevrucht, laten onze harten bevrucht worden door het geloof in Christus. Zij bracht de Verlosser voort, wij moeten lof voortbrengen. Laten we niet onvruchtbaar zijn, laten onze zielen vrucht dragen voor God.

(Sermo 189,3)

Sterrenheerser aan de moederborst

Het Woord van de Vader, dat de tijden heeft gemaakt, is vlees geworden en liet omwille van ons zijn eigen geboortedag in de tijd plaatsvinden. Hij wilde namelijk in zijn geboorte als mens één dag hebben, terwijl er zonder zijn goddelijke bevel toch geen dag voorbijgaat. Zelf was Hij vóór alle tijden bij de Vader en zelf voegde Hij zich vanuit zijn moeder op deze dag in de kringloop der jaren. Mens geworden én maker van de mens: zo zou de heerser over de sterren aan de moederborst liggen. Zo zou het brood honger en de bron dorst lijden. Zo sluimerde het licht en raakte de weg vermoeid van de reis. Zo werd de waarheid beschuldigd met behulp van valse getuigen, de rechter over levenden en doden gevonnist door een sterfelijke rechter en de gerechtigheid door onrechtvaardigen schuldig verklaard. Zo werd de meester geslagen met de zweep, de druif gekroond met doornen en het fundament opgehangen aan het kruis. Zo werd de kracht verzwakt en de genezing verwond. Zo zou het Leven sterven.

Door deze en vergelijkbare vernederingen in onze plaats te verduren, zou Hij ons verlossen, ook al waren wij het niet waard. Want omwille van ons heeft Hij toch al dat kwaad doorstaan, ook al maakte Hij zich aan niets schuldig. En ook al verdienden wij het niet, toch ontvingen wij door Hem al dat goeds.

Maar zijn vernedering is onze verheffing en zijn kruis is onze overwinning; zijn kruisbalk is ons triomfteken, zijn dood is ons leven.

Daarom was Hij, die vóór alle eeuwen – zonder een begin van dagen – Zoon van God was, zo goed om in de jongste dagen zoon van de mens te zijn. Terwijl Hij geboren werd uit de Vader en niet door de Vader gemaakt werd, is Hij ontstaan in een moeder die door Hem gemaakt was. Zo zou Hij hier en op een zeker moment geboren worden uit haar, die nooit en nergens had kunnen bestaan dan door Hem.

(Sermo 191,1)

Het moeilijkste om te geloven bezitten we al!

Christus is naar ons ballingsoord gekomen om te ontvangen wat hier in overvloed voorhanden is, smaad, geselslagen, vuistslagen, bespuwing in het gezicht, hoon en doornenkroon, het kruishout en de dood. Dat alles is hier in overvloed aanwezig. Dat is de ruil die Hij wilde doen. Maar naast de vraag wat Hij hier heeft ontvangen is er ook de vraag naar wat Hij is komen brengen.

Hij is ons komen bemoedigen, Hij is ons komen onderwijzen, Hij is ons vergeving van zonden komen brengen. Hoon ontving Hij ervoor, kruishout en dood. Vanuit zijn hemel is Hij ons het goede komen brengen, op onze aarde heeft Hij het kwade doorstaan. Toch heeft Hij ons beloofd ooit daar te zullen zijn vanwaar Hij gekomen is, en wel met de woorden: 'Vader, Ik wil dat zij met Mij zullen zijn waar Ik ben.' Zo groot is Gods liefde voor ons: Hij is met ons geweest waar wij waren, wij zullen eens met Hem zijn waar Hij is. Wat belooft Hij daarmee de sterfelijke mens? Dat wij eeuwig zullen leven! Geloof dit! Want wat Hij heeft gedaan is op zich al meer dan wat Hij heeft beloofd! Hij is gestorven voor U, U zult leven met Hem. Het is minder eenvoudig te geloven dat een eeuwig is gestorven dan dat een sterfelijke eeuwig zal leven. Nu dan, wat het moeilijkste is om te geloven, dat bezitten wij al! Als God gestorven is omwille van de mens, zal de mens dan niet eeuwig leven met God? Zal de sterfelijke mens niet eeuwig mogen leven? Hij die eeuwig leeft is toch omwille van hem gestorven?

Waar heeft Hij zich bekleed met de dood? In de maagdelijkheid van zijn moeder. Waar zal Hij u bekleden met het leven? In de gelijkheid met zijn Vader.

(Enarratio in Psalmum 148,8)

Als licht voor het verstand

Onze Heiland, geboren uit de Vader zonder dag, maar door wie elke dag is gemaakt, wilde op aarde als geboortedag hebben de dag die wij vandaag vieren. Ieder van u die deze dag bewondert, kan beter Hém bewonderen die vóór elke dag eeuwig blijft, elke dag scheidt, op de dag van vandaag geboren wordt en bevrijdt van het kwaad van de dag.

Bewonder bovendien dat zij die baarde moeder en maagd is, en dat wie zij baarde onmondig kind en Woord is.

Uiteraard hebben de hemelen gesproken, hebben de engelen geluk toegewenst, hebben de herders zich verheugd, zijn de magiërs veranderd, raakten koningen verward en zijn kinderen gekroond. (...)

Geef uw melk aan Hem die u zo heeft gemaakt dat Hijzelf in u kon ontstaan. Bij zijn ontvangenis bracht Hij u het geschenk van de vruchtbaarheid en bij zijn geboorte ontnam Hij u niet het sieraad van de maagdelijkheid. Hij koos zich vóór zijn geboorte zowel de schoot waaruit, als de dag waarop Hij werd geboren. Hij gaf aan wat Hij heeft gekozen het bestaan, om van daaruit te voorschijn te treden als een bruidegom uit zijn bruidsvertrek. Daardoor kon Hij door de ogen van stervelingen worden gezien en kon Hij door het jaarlijkse lengen van het daglicht ervan getuigen dat Hij als licht voor het verstand van de mensen is gekomen.

(Sermo 369,1)

*Voortaan wil ik U alleen beminnen,
U alleen volgen, U alleen zoeken.
Ik ben bereid U alleen te dienen,
omdat alleen U met rechtvaardigheid regeert.
Onder uw macht verlang ik te staan.
Ik bid U: verorden en beveel wat U wilt,
maar genees en open mijn oren, zodat ze uw stem vernemen;
genees en open ook mijn ogen, zodat zij uw werken zien.
Verdrijf alle verdwazing van mij, zodat ik U herken.
Zeg mij waarheen ik mijn blik moet richten
om U te aanschouwen.
En zo hoop ik al wat U beveelt uit te voeren.*

Augustinus

Uitgave van de Augustijnse Beweging

Jacobskerkhof 2

3511 BL Utrecht

t. 030 231 92 20

f. 030 230 23 05

www.augustijnsebeweging.nl

Copyright Augustijnse Beweging, Utrecht

ISBN 978 90 812421 1 0

Verantwoording

- De afbeelding op de voorkant is een fragment van een anoniem schilderij uit de 17e eeuw, dat hangt in het Mariaklooster te Cartoceto (Italië).
- De fragmenten uit de *sermones* 189 en 191 zijn afkomstig uit Joost van Neer, Paul Wammes, Martijn Schrama O.S.A. en Anke Tigchelaar, *Aurelius Augustinus – Als licht in het hart: preken voor het liturgisch jaar*, Baarn 1996.
- Het fragment uit sermo 369 uit Richard van Zaalen O.F.M., Hans van Reisen en Sander van der Meijs, *Aurelius Augustinus – Als lopend vuur: preken voor het liturgisch jaar*, Amsterdam 2001.
- Het fragment uit sermo 51 uit Joost van Neer, Martijn Schrama O.S.A. en Anke Tigchelaar, *Aurelius Augustinus – Van aangezicht tot aangezicht: preken over teksten uit het evangelie volgens Matteüs*, Amsterdam 2004.
- De fragmenten uit *De natura et gratia* en uit *Enarratio in Psalmum* 148 zijn ontleend aan ongepubliceerde vertalingen van augustijnen, die bestemd waren voor intern liturgisch gebruik.
- De tekst van het gebed is overgenomen uit Tarsicius Jan van Bavel O.S.A., *Verlangten bidt altijd: bidden met Augustinus*, Heverlee 1988, p. 25.

Bureau van de Augustijnse Beweging

Jacobskerkhof 2 • 3511 BL Utrecht • tel. 030 2316825 • fax 030 2302305

www.augustijnsebeweging.nl • e-mail: info@augustijnsebeweging.nl • postbank: 2509905